

MARZENA TROJANOWSKA

ZDERZENIE CYWILIZACJI —
SKUTECZNA PROPAGANDA CZY STRACH?
STOSUNEK POLSKICH INTERNAUTÓW
DO ISLAMSKICH UCHODźCÓW

Kryzys migracyjny, jeden z największych problemów współczesnej Europy, od miesięcy sytuuje się wśród najpopularniejszych tematów medialnych. Zainteresowanie, jak najbardziej zresztą uzasadnione, pociągnęło za sobą szeroką dyskusję społeczną, w ramach której podjęto m.in. kwestię, czy Polska powinna przyjąć imigrantów, a jeśli tak, to ilu oraz jak należy zabezpieczyć kraj przed potencjalnymi atakami terrorystycznymi. Zaczęto stawiać pytania o patriotyzm, nacjonalizm, rasizm, tzw. multi-kulti, tożsamość kulturową itp. Komentarze medialne i stanowiska prezentowane przez polityków spotkały się z szeroką reakcją społeczną, co łatwo zaobserwować w cyberprzestrzeni. W związku z łatwością dostępu do materiału internetowego i jego rozległością wydaje się on nad wyraz interesującym materiałem badawczym. Niniejszy tekst stanowi próbę wskazania źródeł, których analiza powinna przynieść wartościowe rezultaty, oraz tez, które można byłoby postawić w toku dalszych badań. Z uwagi na znaczną objętość danych, ich zróżnicowanie oraz mnogość potencjalnych kierunków analiz artykuł stanowi ledwie propozycję połączoną z przywołaniem podejść teoretycznych, które warto byłoby wykorzystać w przyszłości, a nie pełnowartościowy raport z badań.

Z danych zebranych przez Instytut Monitorowania Mediów w okresie od 16 lipca do 3 września 2015 r. wynika, że Polacy opublikowali w tym czasie

---

Mgr MARZENA TROJANOWSKA — doktorantka Instytutu Kulturoznawstwa na Wydziale Filozoficznym Akademii Ignatianum w Krakowie; adres do korespondencji — e-mail: marzena.trojanowska@o2.pl

23 tys. komentarzy związanych z uchodźcami. Większość z nich, bo aż 17 tys., pojawiła się na portalu Facebook. Dokładniejsza analiza wpisów powstałych pomiędzy 20 sierpnia a 9 września pozwala dodatkowo stwierdzić, że 17% z zamieszczonych wtedy w sieci 9 tys. wypowiedzi ma zabarwienie pejoratywne. W pozytywnym tonie utrzymane jest 6% z nich¹. Opierając się natomiast na danych z listopada, można zauważyć, że negatywny stosunek do uchodźców wyraża 86% internautów. Wśród treści, które wtedy opublikowano, 22% zawierało treści rasistowskie i nawoływanie do agresji (dla porównania — w lipcu miało ich być 14%)². Zauważalna jest popularność określonych tematów, jak np. strach przed islamizacją Europy, obawy dotyczące zagrożenia atakami terrorystycznymi i zwiększenia poziomu przestępczości w kraju oraz poparcie dla państw nieprzychylnych imigrantom³. Większość wypowiedzi dotyczących uchodźców pojawia się na portalu Facebook. Bezpośrednią implikacją tego faktu jest łatwość zidentyfikowania autorów konkretnych stwierdzeń. Tę możliwość wykorzystał Ośrodek Monitorowania Zachowań Rasistowskich i Ksenofobicznych⁴, publikując dane osób rozpowszechniających treści, które pracownicy organizacji uznali za rasistowskie, a więc, zgodnie z polskim prawem, podlegające karze⁵.

Częstokroć wpisy, o których mowa, pojawiają się na stronach fanowskich lub grupach do tego celu stworzonych. W celu zobrazowania zjawiska warto przytoczyć kilka tego typu źródeł. Są to m.in. *Dobry Ziomek Imigrant*⁶, *STOP islamizacji Europy*⁷, *Nie dla Islamizacji Europy*⁸ czy *Uchodźcy Muzuł-*

¹ Monika KILIAN i Małgorzata TOMSIA, „Uchodźcy w Polsce: a co na to internauci?”, dostęp: 10.04.2016, <http://www.egospodarka.pl/126220,Uchodzcy-w-Polsce-a-co-na-to-internauci,1,93,1.html>.

² „Fala antyimigranckiego hejtu w sieci przybiera na sile. ‘Co piąty wpis zawiera treści rasistowskie’”, TVN24, 25.11.2015, dostęp: 10.04.2016, <http://www.tvn24.pl/lodz,69/tak-siec-nienawidzi-uchodzcow,597776.html>.

³ M. KILIAN i M. TOMSIA, „Uchodźcy w Polsce”.

⁴ Podobnej aktywności podjęły się również inne organizacje, np. Grecja w ogniu. Za: „Polscy internauci i ich stosunek do uchodźców – kolejne fakty”, Strajk.eu. Strona startowa polskiej lewicy, dostęp: 11.04.2016, <http://strajk.eu/polscy-internauci-i-ich-stosunek-do-uchodzcow-kolejne-fakty/>.

⁵ Podobne treści umieszczone w Internecie stały się już przedmiotem dochodzenia — autorom grozi do 2 lat więzienia. Za: „Umieszczali wrogie uchodźcom wpisy na Facebooku. Ściga ich prokuratura”, 08.09.2015, dostęp: 11.04.2016, <http://polska.newsweek.pl/na-facebooku-wysylali-uchodzcow-do-auschwitz-sciga-ich-prokuratura,artykuly,370132,1.html>.

⁶ Zob. *Dobry Ziomek Imigrant*, Facebook, dostęp: 10.04.2016, <https://web.facebook.com/ImigrantPolska/?fref=ts>.

⁷ Zob. *STOP islamizacji Europy*, Facebook, dostęp: 11.04.2016, <https://web.facebook.com/stop.islamizacji.eu/?fref=ts>.

⁸ Zob. *Nie dla islamizacji Europy*, Facebook, dostęp: 11.04.2016, <https://web.facebook.com/niedlaislamizacjieuropy/?fref=ts>.

*mańscy to Koń Trojański dla Europy*⁹. Wymienione strony należą do najpopularniejszych lub cechują się, w moim odczuciu, pewną oryginalnością. Swoistą kreatywność odnaleźć można na profilu *Dobry Ziomek Imigrant*. Nie wyróżnia się on, co prawda, pod względem liczby polubień (822¹⁰), mimo to jest przykładem interesującym ze względu na formę przekazu pojawiającą się najczęściej na stronie — memy. Zdecydowana większość z nich opiera się na połączenia zdjęć uchodźców z ironizującymi podpisami zawierającymi zwrot „dobre ziomki imigranci”. Część memów to cytaty z innych źródeł (np. ze strony Kwejk¹¹) lub została nadesłana przez fanów. Podobne ilustracje znaleźć można na stronie *STOP islamizacji Europy*, choć w tym przypadku nie są one jedyną formą przekazu. Przeplatają się z dużą liczbą materiałów prasowych dotyczących uchodźców z krajów islamskich. Najczęściej poruszane są w nich następujące tematy: zamachy, incydenty z udziałem azylantów (starcia z policją, gwałty, itd.), szczelność granic, ryzyko ataków terrorystycznych i działania zaradcze stosowane w różnych państwach oraz ISIS. Analogiczne treści zawiera profil pt. *Nie dla islamizacji Europy*. Publikowane są tam odnośniki do materiałów prasowych oraz różnorodne ilustracje związane, rzecz jasna, z tematyką przewodnią. Ten sam schemat i zbliżone (lub jednakowe) treści prezentowane są na stronie społeczności *Uchodźcy Muzułmańscy to Koń Trojański dla Europy*. Tego typu źródła dowodzą nie tylko, że temat uchodźców cieszy się popularnością, ale wskazują również na popularne formy przekazu, w tym memy. „Internet oddziałuje z niesamowitą prędkością. Oprócz oczywistego, najszybszego jak dotąd, przekazu informacji, niesie ze sobą też inne, nowe cechy. Czysta informacja przeradza się w błyskawicznym tempie w internetowe memy [...]. Nigdy wcześniej odbiorcy nie mieli tak dużego wpływu na kreowanie treści i ich subiektywny wybór. [...] Z mniej lub bardziej poważnych wiadomości tworzą się dziesiątki tematów potraktowanych lżej, niż robiły (i robią) to zawodowe portale i dzienniki. I to podane w ten sposób robią furorę, przyćmiewając oryginalne wydarzenia. Są atrakcyjniejsze. I, co chyba najważniejsze, zawierają więcej pierwiastka ludzkiego. To one są przyszłością społeczeństwa informacyjnego”¹².

⁹ Zob. „Uchodźcy Muzułmańscy to Koń Trojański dla Europy”, Facebook, dostęp: 11.04.2016, <https://www.facebook.com/Uchod%C5%BACy-Muzu%C5%82ma%C5%84scy-to-Ko%C5%84-Troja%C5%84ski-dla-Europy-1015912971759783/?ref=ts&fref=ts>.

¹⁰ Dobry Ziomek Imigrant.

¹¹ Kwejk.pl, dostęp: 06.06.2016, <https://kwejk.pl/>.

¹² Ewa LALIK, „Osama bin Laden, kapelusz Cthulhu i mała druhna — wszystko staje się memem”, Spider’s WEB. Blog blisko technologii, 2.05.2011, dostęp: 11.04.2016, <http://www.spidersweb.pl/2011/05/osama-bin-laden-kapelusz-ctuhlhu-i-mala-druhna-wszystko-staje-sie-memem.html>.

Komentarze na portalu Facebook są najpopularniejszą (ale nie jedyną) formą opiniowania przez internautów problemu uchodźców. Inne, o których należy pamiętać, to nagrania publikowane w serwisie YouTube (jednym z najbardziej kontrowersyjnych jest teledysk do piosenki pt. *Polski dżihad*¹³). Formy te, tak charakterystyczne dla kultury obrazu i współuczestnictwa¹⁴, nie odbiegają treścią od przekazów opisanych wyżej. Również w dużej mierze niosą z sobą ładunek negatywnych emocji, pokazując wady napływu islamskich uchodźców do Europy. Ilustracją niech będą wybrane tytuły filmów związanych z islamem: *Muzułmanie w Polsce i Europie przerażające fakty Islam in* (893 618 odsłon)¹⁵, *Kto zatrzyma islam? Who will stop Islam? Max Kolonko — Mówię Jak Jest* (653 339 odsłon)¹⁶, *Ktoś zaplanował islamizację Europy? Szokujące fakty* (176 527 wyświetleń)¹⁷, *Poland VS Islam | STOP ISLAMIZACJI EUROPY !* (106 396 wyświetleń)¹⁸, *Islam w Europie: multikulti czyli celowe samobójstwo Unii Europejskiej* (52 942 wyświetleń)¹⁹. Warto by przyjrzeć się bliżej prezentowanej w nich argumentacji oraz liczebności w porównaniu z przekazami alternatywnymi. Treści audio-wizualne zamieszczone w Internecie zasługują na uwagę przede wszystkim z dwóch powodów: (1) docierają do odbiorców za pomocą wielu kanałów, co potencjalnie zwiększa ich moc oddziaływania; (2) są tworzone (w dużej mierze) przez amatorów, więc można postawić tezę, że ich twórcy nie mają zaawansowanej wiedzy z zakresu nauk humanistycznych, a tym samym zbieżność przesłanek, które stosują, z tymi pojawiającymi się w propozycjach teoretycznych, raczej nie jest zamierzona. Może więc wynikać z trafności założeń autorów tychże teorii. Ten drugi powód w równej mierze dotyczy pozostałych form przekazu.

Opisane wyżej materiały są przede wszystkim przekazami emocjonalnymi, opartymi na lękach związanych z imigrantami lub, sporadycznie, na faktach

¹³ „Polski dżihad”, YouTube, wideo, 4:41, YouTube, dostęp: 11.04.2016, <https://www.youtube.com/watch?v=lej1Jwu3Nbk>.

¹⁴ Zob. Marta JUZA, „Memy internetowe — tworzenie, rozpowszechnianie, znaczenie społeczne”, *Studia Medioznawcze* 2013, 4: 49–60.

¹⁵ „Muzułmanie w Polsce i Europie przerażające fakty Islam in”, YouTube, wideo, 1:08:08, YouTube, dostęp: 5.05.2016, <https://www.youtube.com/watch?v=48zcPakMWBg>.

¹⁶ „Kto zatrzyma islam? Who will stop Islam? Max Kolonko – Mówię Jak Jest”, YouTube, wideo, 9:30, YouTube, dostęp: 5.05.2016, <https://www.youtube.com/watch?v=RM4AXSzSwfM>.

¹⁷ Kto zaplanował islamizację Europy? Szokujące fakty”, YouTube, wideo, 4:09, YouTube, dostęp: 11.04.2016, <https://www.youtube.com/watch?v=0Yx6sO1i7f4>.

¹⁸ „Poland VS Islam | STOP ISLAMIZACJI EUROPY !”, YouTube, wideo, 5:36, YouTube, dostęp: 12.04.2016, <https://www.youtube.com/watch?v=O0ZDyl3xM18>.

¹⁹ „Islam w Europie: multikulti czyli celowe samobójstwo Unii Europejskiej”, YouTube, wideo, 11:32, YouTube, dostęp: 12.04.2016, <https://www.youtube.com/watch?v=k4e5JZT1YLc>.

historycznych. Tymczasem w Internecie obecne są również próby sięgania po wyjaśnienia naukowe lub pseudonaukowe. Takie można znaleźć w felietonach znanych osób (np. dziennikarzy) lub na stronach anglojęzycznych. Wśród źródeł polskich należy wymienić felietony Rafała Ziemkiewicza²⁰ oraz Stanisława Michalkiewicza²¹. Autorzy ci odwołują się chociażby do teorii Feliksa Konecznego²², a więc opierają swoje opinie na argumentach z obszaru historiozofii. Polacy sięgają również do źródeł zagranicznych. Jednym z nich jest portal *The New Observer*²³, opisywany przez twórców jako niezależne, obiektywne źródło informacji. Pochylając się nad tego typu przekazami, warto by spróbować przeanalizować ich moc oddziaływania, chociażby przyglądając się liczbie osób odwiedzających te strony lub analizując komentarze pozostawiane przez odbiorców. Nie mniej interesująca byłaby obserwacja, jakie teorie i w jaki sposób najczęściej są przytaczane w kontekście uchodźców z państw islamskich. Jak widać, na podstawie analiz źródeł internetowych zbadać można wiele różnych zjawisk: poczynając od popularności konkretnych form wypowiedzi, poprzez strach przed obcą kulturą, rasizm, skończywszy zaś na cieszącym się dużą popularnością hejtingu i trollingu²⁴. Ponadto trzeba zaznaczyć, że wymienione zostały jedynie subiektywnie wybrane przeze mnie formy przekazu. Internet oferuje ich znacznie więcej, co należałoby uwzględnić w dalszych analizach. Zważywszy na cel wywodu, nie będą one omawiane. Natomiast przytoczone zostaną pokrótce podejścia teoretyczne, które z powodzeniem można by wykorzystać w analizie materiału internetowego.

W obliczu treści, w których manifestowana jest nieprzychylność wobec uchodźców, szczególne znaczenie zyskuje koncepcja zaproponowana przez

---

²⁰ Zob. DoRzeczy, Autorzy: Rafał A. Ziemkiewicz, dostęp: 5.05.2016, <http://ziemkiewicz.dorzeczy.pl/>; Rafał ZIEMKIEWICZ, Myśli nowoczesnego endeka, dostęp: 5.05.2016, <http://fakty.interia.pl/felietony/ziemkiewicz>.

²¹ Zob. Stanisław MICHALKIEWICZ, Strona autorska, felietony, artykuły, komentarze, dostęp: 5.05.2016, <http://www.michalkiewicz.pl/>.

²² Teksty, w których pojawiają się takie odwołania, to np.: Stanisław MICHALKIEWICZ, „Lizusowska banda protestuje”, *Nasz Dziennik*, 20.04.2013, <http://www.naszdziennik.pl/mysl-felieton/30190,lizusowska-banda-protestuje.html>; TENŻE, „Bzykanie w służbie bezpieczeństwa”, *Bibula. Pismo niezależne*, 11.08.2010, <http://www.bibula.com/?p=25579>; „Wystąpienie Rafała Ziemkiewicza na Kongresie ‘Polska — Wielki Projekt’”, wPolityce, dostęp: 5.05.2016, <http://wpolityce.pl/polityka/133260-wystapienie-rafala-ziemkiewicza-na-kongresie-polska-wielki-projekt-pelny-tekst-38-milionow-opilkow-zelaznych-i-dwie-elity>.

²³ The New Observer, dostęp: 12.04.2016, <http://newobserveronline.com/>.

²⁴ Zob. Marcin KAWKA i Agnieszka SKWARCZOWSKA, „Hejting i trolling, czyli jak wywołać konflikt w Internecie?”, w: *Oblicza konfliktu*, red. Anna Muś i Anna Wróblewska (Katowice: 2M Promotion, 2014), 30–34.

Samuela P. Huntingtona już w 1993 r.²⁵ Badacz ten twierdził, że źródłem konfliktów, które doprowadzą do poważnych podziałów ludzkości, będą różnice kulturowe: rozbieżność wartości, poglądów, języka, historii, a przede wszystkim religii. Starcia miałyby przebiegać wzdłuż granic 9 głównych cywilizacji: zachodniej, latynoamerykańskiej, prawosławnej, afrykańskiej islamskiej, hinduistycznej, buddyjskiej, chińskiej i japońskiej²⁶. Choć z perspektywy aktualnych wydarzeń koncepcja prezentuje się nader przekonująco, trzeba mieć na uwadze, że nie jest pozbawiona wad. Zarzuca się jej np., że islamską gotowość walki wyjaśnia jedynie dążeniami do zniszczenia cywilizacji Zachodu, pomijając inne argumenty, np. cele strategiczne czy polityczne. W związku z tym Huntington wskazuje głównie na jedną możliwość obrony — działania militarne. Takie podejście niesie jednak ze sobą ryzyko, że również druga strona konfliktu, w tym przypadku terroryści, może pożytkować się nim do uzasadniania swojego zaangażowania w akcje zbrojne czy też, po prostu, zamachy²⁷. Ponadto Huntington jest krytykowany za mitotwórstwo, posilkowanie się stereotypami, akcentowanie różnic i propagowanie wizji świata, w którym niemożliwe jest tolerancyjne współistnienie przedstawicieli różnych cywilizacji²⁸. Tak czy inaczej, tezy postawione przez Huntingtona wydają się wartościowe w kontekście proponowanych kierunków badań. Jednoznacznie definiują bowiem czynniki konfliktogenne, które znaczącą utrudniają porozumienie przedstawicieli obcych cywilizacji, a w efekcie mogą prowadzić do poważnych starć. O trafności spostrzeżeń amerykańskiego politologa (przynajmniej w tym zakresie) świadczy nacechowanie i tematyka wielu wypowiedzi internautów. Ich uwaga często jest nakierowana na inną przynależność kulturową islamskich uchodźców i wynikające z tego nawyki, zachowania oraz przekonania, które z punktu widzenia przedstawiciela cywilizacji europejskiej są nie do zaakceptowania.

Teoria Huntigtona cieszy się dużym zainteresowaniem, ale przecież nie tylko on postulował problematyczność (a wręcz brak możliwości) porozu-

²⁵ Huntington pisał o zderzeniu cywilizacji już w 1993 r., ale jego koncepcja znana jest przede wszystkim ze słynnego, wydanego w 1996 r. jego dzieła pt. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (New York, NY: Foreign Affairs, 1996). Zob. polski przekład: Samuel P. HUNTINGTON, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, przeł. Hanna Jankowska (Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA, 1997).

²⁶ Zob. Samuel P. HUNTINGTON, „The clash of civilizations?”, *Foreign Affairs* 72 (1993), 3: 22–49.

²⁷ Zob. Michael DUNN, „The ‘Clash of Civilizations’ and the ‘War on Terror’”, *49th Parallel* 2006, 20: 1–12.

²⁸ Wojciech Józef BURSZTA i Waldemar KULIGOWSKI, *Sequel. Dalsze przygody kultury w globalnym świecie* (Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA, 2005), 141–143.

mienia między cywilizacjami. Podobnie postulował Feliks Koneczny. Badacz wyróżnia siedem cywilizacji, wśród nich cztery starożytne: bramińską, żydowską, chińską, turańską oraz trzy średniowieczne: bizantyjską, łacińską i arabską. Sześć z nich zalicza do szeregu gromadnościowego, podczas gdy charakter personalistyczny ma jedynie cywilizacja łacińska. Wyróżnione cywilizacje znacząco różnią się między sobą. Koneczny dostrzega rozdźwięk w zakresie trójprawa tj. prawa majątkowego, rodzinnego i spadkowego. Podkreśla również zróżnicowanie w definiowaniu przez każdą cywilizację abstraktów należących do tzw. pięciomianu bytu. W jego skład wchodzi: zdrowie, bogactwo, dobro, prawda i piękno. Natomiast za najsilniej różnicującą kategorię polski historyk uznaje etykę. Odmienne pojmowanie w każdej z cywilizacji siedmiu generalistów, tj. obowiązku, bezinteresowności, odpowiedzialności, sprawiedliwości, sumienia, stosunku do czasu i pracy, uniemożliwia syntezy między nimi. Zdaniem Konecznego próby dokonywania takowych syntez doprowadzić mogą jedynie do zdominowania jednej cywilizacji przez drugą lub do powstania antycywilizacji niezdolnej do rozwoju (a nawet samego przetrwania)²⁹. Chociaż to tylko niektóre wybrane spośród założeń poczynionych przez badacza, wystarczą, by zauważyć, że teoria może sprawdzić się podczas wyjaśniania zachowań prezentowanych przez internautów.

Opisane propozycje teoretyczne tłumaczą źródła nieporozumień międzykulturowych. Tymczasem w rozpowszechnianiu informacji o uchodźcach kluczową rolę odgrywają media i również o nich należy pamiętać podczas analiz postaw ich użytkowników. Jednym z możliwych podejść jest analiza pod kątem obecności propagandy w przekazach związanych z kryzysem migracyjnym. „Propaganda jest celową i systematyczną próbą kształtowania percepcji, manipulowania myślami i bezpośrednimi zachowaniami w celu osiągnięcia takich reakcji, które są zgodne z pożądanymi intencjami propagandyzisty”³⁰. Odnosząc tę definicję do treści publikowanych w Internecie, można zauważyć, bez dokonywania szczegółowych analiz, że informacje dotyczące uchodźców w dużej mierze dają się określić jako propagandowe. Zwykle lokują się w okolicach skrajnych punktów na kontinuum od pozytywnego do negatywnego nastawienia do azylantów z państw islamskich. Niejednokrotnie informacje na temat tych osób opatrzone są komentarzami

²⁹ Zob. Leszek GAWOR, „Feliksa Konecznego nauka o wielości cywilizacji”, *ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich* 2005, 5: 81–96.

³⁰ Bogusława DOBEK-OSTROWSKA, Janina FRAS i Beata OCIEPKA, *Teoria i praktyka propagandy* (Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1999), 9.

polityków bądź osób znanych z innego rodzaju działalności (np. artystów, sportowców³¹), które do tematu podchodzą kierując się bądź emocjami, bądź własnymi interesami. Ponadto pojawiają się pewne uproszczenia oraz odwołania do już panujących w społeczeństwie przekonań i stereotypów. „Media poszukują sensacyjnych treści albo skupiają się na emocjach, często także moralizują. Możemy zaobserwować tendencje do określania i oceniania zachowań wyłącznie w wymiarze moralnym” — stwierdza medioznawca Marta Jas-Koziarkiewicz³². Ponadto trzeba mieć na uwadze zasadę: *bad news, good news*³³. W mediach znaleźć można mnóstwo doniesień o różnorodnych ekscesach z udziałem uchodźców i islamskich ekstremistów: zamachach, bójkach, gwałtach, kradzieżach itd. Dodać należy, odwołując się do wiedzy z obszaru psychologii, że grupy obce zwykle postrzegane są jako jednorodne, wszelkie więc informacje o aktach terroru dokonywanych przez radykałów i te o uchodźcach będą zapamiętywane razem w ramach kategorii „muzułmanin”. Islamiści należą do grup słabo znanych w Polsce, w związku z tym informacje medialne i rozmowy towarzyskie stanowią niewątpliwie jedno z głównych źródeł wiedzy o tej grupie etnicznej. Powiązanie opisanych zjawisk ze sobą może prowadzić do wniosku, że propaganda medialna mocno wpływa na społeczne postrzeganie uchodźców. Nie zmienia to jednak faktu, że część obaw jest w pełni zasadna i wynika ze zdroworozsądkowej refleksji.

Sposób, w jaki większość internautów wypowiada się o uchodźcach, tłumaczyć można również, odwołując się do pojęcia „obcego” czy też „Innego” (często te pojęcia używane są zamiennie). Henri Tajfel i John Turner stwierdzają, że najbardziej efektywną metodą budowania spójnej tożsamości społecznej jest stawianie swojej grupy w opozycji do innych, obcych poprzez przypisywanie tej pierwszej cech pozytywnych, drugiej zaś negatywnych³⁴.

³¹ Wśród takich osób znaleźli się m.in. Mariusz Pudzianowski i Robert Bruneika. Zob. Barbara KACZMARCZYK, „Hardkorowy Koks ‘trenuje przed uchodźcami’ na strzelnicy. Internauci oburzeni”, Na Temat, 7.02.2016, <http://natemat.pl/170693,nie-tylko-pudzian-hejtuje-trening-przed-uchodzcami-hardkorowego-koksa-na-strzelnicy>.

³² Zob. Amanda SIWEK, „Media o uchodźcach. ‘Albo rozczulanie się, albo rasizm. Brakuje balansu’”, Wirtualna Polska, dostęp: 11.04.2016, http://wiadomosci.wp.pl/kat,1329,title,Media-o-uchodzcam-Albo-rozczulanie-sie-albo-rasizm-Brakuje-balansu,wid,17848432,wiadomosc.html?tid=116cd8&_tictsn=3.

³³ Zob. Tom STAFFORD, „Psychology: Why bad news dominates the headlines”, BBC, dostęp: 11.04.2016, <http://www.bbc.com/future/story/20140728-why-is-all-the-news-bad>.

³⁴ Zob. C. N[eil] MACRAE, Ch[arles] STANGOR i M[iles] HEWSTONE, *Stereotypy i uprzedzenia. Najnowsze ujęcie*, przeł. Małgorzata Majchrzak, Anna i Małgorzata Kacmajor, Agnieszka Nowak (Gdańsk: GWP Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 1999), 53.

Co więcej, cechy te traktowane są jako trwałe i dotyczące całej społeczności. Konkretyzując: zachowania negatywne, które są udziałem grupy obcej, będą interpretowane jako wynik pewnych właściwości dyspozycyjnych. Z kolei, gdy dopuszcza się ich członek „swojej” grupy, są tłumaczone czynnikami sytuacyjnymi. Dokładnie odwrotnie objaśnia się zachowania pozytywne³⁵. Islamiści więc powinni być postrzegani negatywnie i tak właśnie się dzieje, o czym świadczą wyniki badania przeprowadzonego przez Ośrodek Badania Opinii Adama Kowalskiego (OBOAK)³⁶ na zlecenie Wydawnictwa Nowe Media. Sprawdzono, jakie skojarzenia budzi w Polsce islam i jego wyznawcy. 81% respondentów podało odpowiedź „dżihad”, 63% — „terroryzm” i „uchodźcy”, a 44% — „religia monoteistyczna”. Połowa badanych uznaje islam za przyczynę problemów gospodarczych części państw muzułmańskich³⁷. Warto w tym miejscu odwołać się do wyników badań dotyczących obrazu obcokrajowców i imigrantów w polskich mediach (Tabela 1 w Aneksie). Zgodnie z nimi przeważa pejoratywne definiowanie grup „obcych” (choć warto zwrócić uwagę na obecność określeń wartościujących pozytywnie). Poza tym autorzy zestawienia zwracają uwagę na większą różnorodność cech negatywnych oraz fakt, że „najczęściej pojawiają się nawiązania do szeroko pojmowanej agresji — czy to w znaczeniu ogólnym, czy bardziej szczegółowym, jak próby islamizacji czy gwałt”³⁸. „Obcy” jawią się więc jako grupa zagrażająca, gorsza, zdemoralizowana itd.

W artykule przedstawione zostały wybrane propozycje podejść do wyjaśniania postaw tych polskich internautów, którzy negatywnie odnoszą się do uchodźców z państw islamskich. Zjawisko, co nie ulega wątpliwości, jest złożone i wielowymiarowe. Przedstawiciele różnych gałęzi nauki będą tłumaczyć je inaczej, uwzględniając odmienne jego aspekty. Niemniej zasadne wydaje się twierdzenie, że Polacy i islamscy migranci znacząco różnią się od siebie. To zaś wystarczy, żeby przy braku woli wzajemnego porozumienia zaistniała sytuacja konfliktowa, którą zaostrzają doniesienia mediów o zamachach dokonywanych przez radykalnych muzułmanów. Strach, pobieżna zna-

³⁵ Mirosław KOFTA i Monika MIROSLAWSKA, „Zjawisko infracywilizacji ‘obcych’: Wstępny test hipotezy generalizacji Ja”, *Psychologia Społeczna* 2007, 1 (2): 52–66.

³⁶ Ośrodek Badania Opinii Adama Kowalskiego, dostęp: 5.05.2016, <http://oboak.pl/>.

³⁷ Zob. „Dżihad, terroryzm i uchodźcy: tak Polakom kojarzy się islam”, eGospodarka.pl. Poradnik Internetu dla Twojej firmy, dostęp: 12.04.2016, <http://www.egospodarka.pl/128174, Dzhihad-terroryzm-i-uchodzcy-tak-Polakom-kojarzy-sie-islam,139,1.html>.

³⁸ Jarosław JURA i Kaja KAŁUŻYŃSKA, „Obraz obcokrajowców i imigrantów w polskich mediach tradycyjnych i internetowych”, w: *Imigranci o wysokich kwalifikacjach na polskim rynku pracy. Raport z badań 2014-2015*, red. Joanna Konieczna-Sałamatin (Warszawa: Fundacja Instytut Społeczno-Ekonomicznych Ekspertyz, 2015), 152.

jomość obcej kultury, emocjonalność i nierzetelność doniesień prasowych³⁹, a w końcu niezgodność wartości wyznawanych przez muzułmanów z tymi uznawanymi w kręgu kultury europejskiej — to wszystko uznać można za czynniki warunkujące aktywność internautów wypowiadających się pejoratywnie o islamskich uchodźcach. Czy jedyne? Zdecydowanie nie. Dlatego uważam, że monitorowanie zachowań tej grupy społecznej i poddawanie jej dogłębnym analizom ma doniosłe znaczenie. Szczególnie, jeśli przyjąć, że Internet stanowi odbicie nastrojów i postaw panujących w świecie rzeczywistym⁴⁰.

BIBLIOGRAFIA

- BABICKA, Anna. „Moc edukacyjno-perswazyjna czasopism lifestyl’owych w aspekcie kreacji współczesnych ról płciowych”. W: *Opieka i wychowanie — tradycja i problemy współczesne*. Red. Danuta Apanel, 359–369. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2009.
- BURSZTA, Wojciech Józef, i Waldemar KULIGOWSKI. *Sequel. Dalsze przygody kultury w globalnym świecie*. Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA, 2005.
- DOBEK-OSTROWSKA, Bogusława, Janina FRAS i Beata OCIEPKA. *Teoria i praktyka propagandy*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1999.
- DUNN, Michael. „The ‘Clash of Civilizations’ and the ‘War on Terror’”. *49th Parallel* 20 (2006): 1–12.
- GAWOR, Leszek. „Feliksa Konecznego nauka o wielości cywilizacji”. *ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich* 2005, 5: 81–96.
- HUNTINGTON, Samuel P. „The clash of civilizations?”. *Foreign affairs* 72 (1993), 3: 22–49.
- HUNTINGTON, Samuel P. *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*. Przeł. Hanna Janowska. Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA, 1997.
- JURA, Jarosław, i Kaja KAŁUŻYŃSKA. „Obraz obcokrajowców i imigrantów w polskich mediach tradycyjnych i internetowych”. W: *Imigranci o wysokich kwalifikacjach na polskim rynku pracy. Raport z badań 2014-2015*. Red. Joanna Konieczna-Sałamatin. Warszawa: Fundacja Instytut Społeczno-Ekonomicznych Ekspertyz, 2015.
- JUZA, Marta. „Memy internetowe — tworzenie, rozpowszechnianie, znaczenie społeczne”. *Studia Medioznawcze* 2013, 4 (55): 49–60.
- KAWKA, Marcin, i Agnieszka SKWARCZOWSKA. „Hejting i trolling, czyli jak wywołać konflikt w Internecie?”. W: *Oblicza konfliktu*. Red. Anna Muś i Anna Wróblewska, 30–34. Katowice: 2M Promotion 2014.
- KOFTA, Mirosław, i Monika MIROSLAWSKA. „Zjawisko infracywilizacji ‘obcych’: Wstępny test hipotezy generalizacji Ja”. *Psychologia Społeczna* 2007, 1(2): 52–66.

³⁹ Próbą dostarczenia opinii publicznej informacji w sposób wyważony i obszerny traktującej o uchodźcach była akcja ponad 40 polskich wydawnictw prasowych, w której wyniku opublikowano *Informator dotyczący uchodźców w Polsce*, zatytułowany *Więcej wiedzy — mniej strachu*. Zob. Urząd do spraw Cudzoziemców, „Więcej wiedzy — mniej strachu — uchodźcy w Polsce”, dostęp: 12.04. 2016, <http://udsc.gov.pl/wiecej-wiedzy-mniej-strachu-uchodzczy-w-polsce/>.

⁴⁰ Anna BABICKA, „Moc edukacyjno-perswazyjna czasopism lifestyl’owych w aspekcie kreacji współczesnych ról płciowych”, w: *Opieka i wychowanie — tradycja i problemy współczesne*, red. Danuta Apanel (Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2009).

- MACRAE, C. N[eil], Ch[arles] STANGOR i M[iles] HEWSTONE. *Stereotypy i uprzedzenia. Najnowsze ujęcie*. Przeł. Małgorzata Majchrzak, Anna i Małgorzata Kacmajor, Agnieszka Nowak. Gdańsk: GWP Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 1999.
- PIOTROWSKI, Robert. *Problem filozoficzny ład społeczny a porównawcza nauka o cywilizacjach*. Warszawa: Dialog, 2003.

NETOGRAFIA

- Dobry ziomek Imigrant. Facebook. Dostęp: 10.04.2016. <https://web.facebook.com/ImigrantPolska/?fref=ts>.
- DoRzeczy, Autorzy: Rafał A. Ziemkiewicz, dostęp: 5.05.2016, <http://ziemkiewicz.dorzeczy.pl/>.
- „Dżihad, terroryzm i uchodźcy: tak Polakom kojarzy się islam”. eGospodarka.pl. Poradnik Internetu dla Twojej firmy. Dostęp: 12.04.2016. <http://www.egospodarka.pl/128174,Dzihad-terroryzm-i-uchodzczy-tak-Polakom-kojarzy-sie-islam,1,39,1.html>.
- „Fala antyimigranckiego hejtu w sieci przybiera na sile. ‘Co piąty wpis zawiera treści rasistowskie’”. TVN24, 26.11.2015. <http://www.tvn24.pl/lodz,69/tak-siec-nienawidzi-uchodzcow,597776.html>.
- KACZMARCZYK, Barbara. „Hardkorowy Koku ‘trenuje przed uchodźcami’ na strzelnicy. Internauci oburzeni”. Na Temat, 7.02.2016. Dostęp: 12.04.2016. <http://natemat.pl/170693,nie-tylko-pudzian-hejtuje-trening-przed-uchodzcami-hardkorowego-koksa-na-strzelnicy>.
- KILIAN, Monika, i Małgorzata TOMSIA. „Uchodźcy w Polsce: a co na to internauci?”. eGospodarka.pl. Poradnik Internetu dla Twojej firmy. Dostęp: 10.04.2016. <http://www.egospodarka.pl/126220,Uchodzczy-w-Polsce-a-co-na-to-internauci,1,93,1.html>.
- LALIK, Ewa. „Osama bin Laden, kapelusz Cthulhu i mała druhna — wszystko staje się memem”. SPIDER’S WEB. Blog blisko technologii. Dostęp: 11.04.2016. <http://www.spidersweb.pl/2011/05/osama-bin-laden-kapelusz-ctuhlhu-i-mala-druhna-wszystko-staje-sie-memem.html>.
- MICHALKIEWICZ, Stanisław. „Bzykanie w służbie bezpieczeństwa”. *Bibula. Pismo niezależne*, 11.08.2010. <http://www.bibula.com/?p=25579>.
- MICHALKIEWICZ, Stanisław. „Lizusowska banda protestuje”. *Nasz Dziennik*, 20.04.2013. <http://www.naszdziennik.pl/mysl-felieton/30190,lizusowska-banda-protestuje.html>.
- MICHALKIEWICZ, Stanisław. Strona autorska, felietony, artykuły, komentarze, Dostęp: 5.05.2016, <http://www.michalkiewicz.pl/>.
- Nie dla islamizacji Europy. Facebook. Dostęp 11.04.2016. <https://web.facebook.com/niedlailslamizacjiEU/?fref=ts>.
- Ośrodek Badania Opinii Adama Kowalskiego. Dostęp: 5.05.2016. <http://oboak.pl/>.
- „Polscy internauci i ich stosunek do uchodźców — kolejne fakty”. Strajk.eu. Strona startowa polskiej lewicy. Dostęp: 11.04.2016. <http://strajk.eu/polscy-internauci-i-ich-stosunek-do-uchodzcow-kolejne-fakty/>.
- SIWEK, Amanda. „Media o uchodźcach. ‘Albo rozczulanie się, albo rasizm. Brakuje balansu’”. Wirtualna Polska. Dostęp: 11.04.2016. http://wiadomosci.wp.pl/kat,1329,title,Media-o-uchodzcach-Albo-rozczulanie-sie-albo-rasizm-Brakuje-balansu,wid,17848432,wiadomosc.html?tid=116cd8&_tictsrn=3.
- STAFFORD, Tom. „Psychology: Why bad news dominates the headlines”. BBC. Dostęp: 11.04.2016, <http://www.bbc.com/future/story/20140728-why-is-all-the-news-bad>.
- STOP islamizacji Europy. Facebook. Dostęp: 11.04.2016. <https://web.facebook.com/stop.islamizacjiEU/?fref=ts>.
- The New Observer. Dostęp: 12.04.2016. <http://newobserveronline.com/>.
- „Uchodźcy Muzułmańscy to Koń Trojański dla Europy”. Facebook. Dostęp: 11.04.2016. <https://www.facebook.com/Uchod%C5%B4cy-Muzu%C5%82ma%C5%84scy-to-Ko%C5%84-Troja%C5%84ski-dla-Europy-1015912971759783/?ref=ts&fref=ts..>

- „Umieszczali wrogie uchodźcom wpisy na Facebooku. Ściga ich prokuratura”. Dostęp 11.04. 2016. <http://polska.newsweek.pl/na-facebooku-wysylali-uchodzcow-do-auschwitz-sciga-ich-prokuratura,artykuly,370132,1.html>
- Urząd do spraw Cudzoziemców, „Więcej wiedzy — mniej strachu — uchodźcy w Polsce”. Dostęp: 12.04. 2016. <http://udsc.gov.pl/wiecej-wiedzy-mniej-strachu-uchodzcy-w-polsce/>.
- „Wystąpienie Rafała Ziemkiewicza na Kongresie ‘Polska — Wielki Projekt’”. wPolityce. Dostęp: 5.05.2016. <http://wpolityce.pl/polityka/133260-wystapienie-rafala-ziemkiewicza-na-kongresie-polska-wielki-projekt-pelny-tekst-38-milionow-opilkow-zelaznych-i-dwie-elity>.
- ZIEMKIEWICZ, Rafał. „Myśli nowoczesnego endeka”. Dostęp: 5.05.2016. <http://fakty.interia.pl/felietony/ziemkiewicz>.
- „Islam w Europie: multikulti czyli celowe samobójstwo Unii Europejskiej”. YouTube. Video, 11:32. Dostęp: 12.04.2016. <https://www.youtube.com/watch?v=k4e5JZT1YLc>.
- „Kto zatrzyma islam? Who will stop Islam?, Max Kolonko – Mówię Jak Jest”. YouTube. Video, 9:30. Dostęp: 5.05.2016. <https://www.youtube.com/watch?v=RM4AXSzSwfM>.
- „Ktoś zaplanował islamizację Europy? Szokujące fakty”. YouTube. Video, 4:09. Dostęp: 11.04. 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=0Yx6sO1i7f4>.
- „Muzułmanie w Polsce i Europie przerażające fakty Islam in”. YouTube. Video, 1:08:08. Dostęp: 5.05.2016. <https://www.youtube.com/watch?v=48zcPakMWBg>.
- „Poland VS Islam|STOP ISLAMIZACJI EUROPY!”. YouTube. Video, 5:36. Dostęp: 12.04.2016. <https://www.youtube.com/watch?v=O0ZDy13xM18>.
- „Polski dżihad”. YouTube. Video, 4:41. Dostęp: 11.04.2016. <https://www.youtube.com/watch?v=lej1Jwu3Nbk>.

ZDERZENIE CYWILIZACJI — SKUTECZNA PROPAGANDA CZY STRACH? STOSUNEK POLSKICH INTERNAUTÓW DO ISLAMSKICH UCHODźCÓW

Streszczenie

Wśród tematów, które dominują obecnie w dyskursie medialnym, ważne miejsce zajmuje kryzys migracyjny. Obserwujemy szeroką dyskusję społeczną, a właściwie emocjonalny spór m.in. o to, czy Polska powinna przyjąć uchodźców, a jeśli tak, to ilu oraz jak należy zabezpieczyć kraj przed potencjalnymi atakami terrorystycznymi. Zaczęto stawiać pytania o patriotyzm, nacjonalizm, rasizm, tzw. multi-kulti, tożsamość kulturową itp. Skrajne stanowiska szczególnie wyraźnie uwiadaczniają się w cyberprzestrzeni, dlatego to właśnie zachowania jej użytkowników są główną osią niniejszego artykułu. Strach, pobieżna znajomość obcej kultury, emocjonalność i nierzetelność doniesień prasowych, a w końcu niezgodność wartości wyznawanych przez islamistów z tymi uznawanymi w kręgu kultury europejskiej — to wszystko można uznać za składowe tła aktywności przywołanej grupy społecznej. Artykuł stanowi próbę wskazania możliwych kierunków analiz z uwzględnieniem też stawianych m.in. przez Samuela Huntingtona i Feliksa Konecznego.

Słowa kluczowe: Feliks Koneczny; Internet; islam; kryzys migracyjny; Samuel Huntington; uchodźcy.

CLASH OF CIVILIZATIONS—EFFECTIVE PROPAGANDA OR FEAR?
THE ATTITUDE OF POLISH INTERNET USERS TO ISLAMIC REFUGEES

Summary

Among the topics that dominate today in the media discourse, migration crisis occupies an important place. There is a broad emotional dispute about whether Poland should accept refugees, and if so, how many of them and how to protect the country against potential terrorist attacks. Questions about patriotism, nationalism, racism, the so-called “multiculturalism,” cultural identity had arisen. Extreme opinions are clearly seen particularly in a cyberspace. The behaviour of its users is the main axis of this article. Fear, a cursory knowledge of the foreign culture, emotionality, unreliable press reports, and incompatibility of the Islamists values with those recognized in European culture—it all adds up to background of the presented social group. The paper is an attempt to describe and explain it scientifically within the context of the Samuel Huntington’s and Feliks Koneczny’s theses.

Key words: Feliks Koneczny; Internet; Islam; migration crisis; refugees; Samuel Huntington.

ANEKS

Tabela 1. Obraz przedstawicieli grup „obcych”.

Za: Jarosław JURA i Kaja KAŁUŻYŃSKA, „Obraz obcokrajowców i imigrantów w polskich mediach tradycyjnych i internetowych”, w: *Imigranci o wysokich kwalifikacjach na polskim rynku pracy. Raport z badań 2014-2015*, red. Joanna Koneczna-Sałamatin (Warszawa: Fundacja Instytut Społeczno-Ekonomicznych Ekspertyz, 2015), 151.

kwejk.pl

Pozytywne	Negatywne
Piękno (3), Mądry (1), Spryt (1), Wyniki sportowe (1)	Zacofanie (4), Brzydota (4), Agresja (3), Głupota (3), Imigracja z Afryki (2), Dyskryminacja kulturowa (2), Oszustwo (2), Dawne zachowania/działania (2).

demotywatory.pl

Pozytywne	Negatywne
Rozwój (5), Wyniki sportowe (4), Odwaga (3), Spryt (2), Bogactwo (2), Wsparcie (2), Anty-stereotyp (2), Przyjaźń (1), Antyislamskie działania (1), Uczciwość (1)	Głupota (15), Kradzież (8), Rasa (7), Dyskryminacja kulturowa (7), Agresja (5), Brak gustu (5), Dziwny (4), Brzydota (4), Alkohol (4), Dyskryminacja płci (3), Dziwne zachowania i działania (3), II wojna światowa (3), Zacofanie (3), Gwałt (2), Islamizacja (2), Bandera (2), Narkotyki (2), Oszustwo (2), Anty- polskość (2), Fundamentalizm religijny (2), Imigracja z Afryki (21)

wiocha.pl

Pozytywne	Negatywne
Antyislamskie działania (4), Bogactwo (2), Stanowczość (2), Oszczędność (1), Piękno (1), Wolność (1), Rozwój (1), Czystość (1).	Agresja (7), Islamizacja (7), Gwałt (7), Zacołanie (6), Brud (5), Dyskryminacja płci (5), Brzydota (4), Nieuczciwość (4), Szariat (3), Faszyzm (3), Kara śmierci (2), Dziwne zachowania i działania (2), Ciapaci (2), Dziwny (2), Broń (2), Okrucieństwo – zwierzęta (2), Antypolskość (2), Terrorysta (2), Wykorzystywanie Europy (2)

Uwaga: W nawiasach podano liczbę przypadków